

Предговор

Необходимостта от противодействие на проявите на корупция все повече се тълкува като ключов критерий за утвърждаването на демократичните институции и за въвеждането на съвременните стандарти на прозрачност и демократичен контрол в управлението на обществото. Антикорупционното законодателство и практика придобиват особено голямо значение в контекста на интеграционните процеси на България в европейското и евроатлантическото пространство. Намалването на равнищата на корумпираност и ефективността на борбата срещу това явление се превърнаха в основен показател за напредъка на страната в предприєдинителния период.

Противодействието на корупцията в различните ѝ форми е приоритетна задача и пред държавните институции, и пред цялото българско общество. Необходими са не само институционални и законови мерки, но и създаването на политическа и икономическа култура, което е немислимо без съвместните усилия на държавните институции, медиите и гражданските организации. Решаването на тази задача би допринесло за утвърждаване върховенството на закона, за осъществяване принципите на прозрачността и демократичния контрол над публичната власт, за премахване на условията за системна корупция в страната.

През последните няколко години гражданското общество в България играе все по-важна роля в процеса на определяне на приоритетите за ефективно противодействие и превенция на корупцията. Широкият спектър от информационно-образователни дейности на гражданската антикорупционна инициатива *Коалиция 2000*, включително системното сътрудничество с медиите, допринасяха за повишаване на информираността на българската общественост относно опасните размери и резултати на корупционните престъпления и нарушения, за преодоляване на пасивността и склонността към толериране на корупцията. Мисията на *Коалиция 2000*, наред с усилията за повишаване на прозрачността и отчетността на публичния сектор и засилване на антикорупционния потенциал на гражданското общество, съдържа и идеята за публично образование и разпространяване на знания и информация за корупцията и антикорупцията с крайната цел - развитие на общественото съзнание, повишаване на обществената нетърпимост към корупцията и осигуряване на максимална публична подкрепа за действия, насочени срещу нея. Една от конкретните и дългосрочни цели на *Коалиция 2000* е въвеждането на антикорупционни образователни компоненти във всички сфери на образованието и обучението на българските граждани.

През 2000-та година *Коалиция 2000* издаде първото по рода си учебно помагало "Антикорупция", подготвено с оглед изискванията на различни по равнище, интензивност и аудитория учебни занятия. В основата на изданието залегна възприетото от международните организации схващане за корупцията, което е и иманентна част от Плана за действие срещу корупцията на *Коалиция 2000*, а именно – феноменът се тълкува като "злоупотреба с публична власт с цел лично или частно облагодетелстване". В този

смилов контекст названието “Антикорупция” предполага широк обхват на ангажираните с антикорупционна дейност субекти – първо, правоохранителните и правораздавателните органи за пресичане и санкциониране на корупцията, за противодействие както на криминализираните форми на подкупност, така и на т.нар. “меки форми на корупция” като търговия с влияние, непотизъм и други, т.е. специализираните държавни институции; второ, гражданското общество с неговите неправителствени структури; трето, медиите. Беше направен първи опит да се представят синтезирано и адаптирано към изискванията за учебна работа непосредствените и по-дълбоките последици от корупцията в политиката, икономиката, социалните отношения и в международен план.

Изчерпаното вече първо издание “Антикорупция” беше използвано в академичните среди за преподавателска дейност, вкл. за лекционни курсове по антикорупция и като референция за дипломни работи на студенти, за обучителни семинари на служители в държавни и общински органи, за дискусии и кръгли маси в различни градове в страната, провеждани от неправителствените организации-партньори в локалната антикорупционна мрежа на *Коалиция 2000*.

На основата на учебното помагало се провеждаха обучения и дискусии в средните училища, които потвърждават интереса на младите хора към темата. Образователната дейност на Коалицията привлече вниманието на партньорските организации от региона, а неправителствени организации от Украйна и Армения осъществиха работни посещения за запознаване с опита на *Коалиция 2000*, вкл. в антикорупционното образование.

В отговор на очевидна потребност и доказан интерес, в рамките на създадена от *Коалиция 2000* експертна група по антикорупционно образование с участието на преподаватели от висши учебни заведения, специалисти и консултанти към различни държавни институции, беше подготвено второто разширено издание на учебното помагало “Антикорупция”. Работата по него беше мотивирана и от необходимостта от актуализиране на принципните проблеми, от отразяване на новите моменти в противодействието на корупцията както в променящото се законодателство и в мерките на правителството, така и в нарасналия антикорупционен потенциал на гражданското общество. Бяха използвани най-новите разработки на *Коалиция 2000* - анализите и оценките в *Доклада за оценка на корупцията 2002*, публикациите за сивата икономика, контрабандата и корупцията, за антикорупционните аспекти на корпоративното управление, редовните резултати от Системата за мониторинг на корупцията на *Коалиция 2000*. Във второто издание са включени нови теми, което свидетелства за амбицията възможно най-широко да се обхванат проблемите в борбата срещу корупцията, занимаващи българското общество.

Като цяло настоящото второ издание “Антикорупция” отговаря на нарасналите обществени потребности и служи на идеята за улесняване, подпомагане и подобряване качеството на антикорупционното обучение, за подготвяне на специалисти.

Учебното помагало съдържа пет раздела, които очертават тематичната рамка и основните сфери на борбата срещу корупцията. Първият раздел “Корупцията като обществен феномен” е посветен на основополагащите въпроси за дефиниране на корупцията, сферите на разпространение и формите ѝ, както и на специфичните характеристики на явлениято в страните в преход.

Вторият раздел “Антикорупционни стратегии в публичната сфера” фокусира вниманието върху проявленията на корупцията в обществено-политическия живот,

финансирането на политическите партии, борбата срещу корупцията в изпълнителната власт и държавната администрация, в структурите на правозащитните и правоохранителните държавни органи, в органите на местното самоуправление.

Третият раздел “Антикорупционни стратегии в икономиката” обхваща корупционни практики и антикорупционни програми и механизми в държавната политика и икономическите лостове за държавно регулиране на икономиката – данъци, лицензионни режими, обществени поръчки, както и приватизацията, контрабандата и сивата икономика като съществен терен за проява на корупцията. Отделено е специално внимание на корупцията в частния сектор и ролята на бизнес асоциациите и корпоративното управление в противодействието на корупцията.

“Гражданското общество срещу корупцията” обединява темите за ролята на медиите и гражданските организации и изобщо на третия сектор като наскоро проявили се, но твърде активни участници в борбата срещу корупцията. Очертава се приносът на разследващата журналистика, информационно-образователните дейности на неправителствените организации и въведения в социалната практика модел на публично-частно партньорство, инициран от *Коалиция 2000*. Разкрива се антикорупционният експертен и консултативен капацитет и потенциал на гражданските организации за осъществяване на мониторинг на корупцията в национален, регионален и международен план.

Петият раздел “Международното сътрудничество срещу корупцията”, наред с аргументирана обосновка на предпоставките, субектите и формите на международното сътрудничество срещу корупцията и международните антикорупционни документи, съдържа и преглед на участието на България в международните антикорупционни инициативи и на въвеждането на международните антикорупционни стандарти и правни инструменти в българското законодателство и практика в процеса на евро- и евроатлантическа интеграция.

Петте раздела включват общо 16 теми - авторски материали, които съдържат принципните идеи и становищата на експерти в отделните области. Към всяка тема са формулирани основни тези, въпроси и дефиниции на ключови термини по съответната проблематика. Приложена е и литературата, използвана от авторите.

Учебното помагало е снабдено със справочен апарат, включващ индекси на ключови термини, списъци на български и чуждестранни закони и международни антикорупционни документи, на таблици и графики, на полезни интернет сайтове, на международни и неправителствени организации, както и на независими агенции за борба срещу корупцията.

Ценно допълнение представлява Библиографията с общо над 150 заглавия на статии, книги и различни изследвания на български и чуждестранни автори по проблемите на борбата срещу корупцията. Структурата на учебното помагало позволява използването му за цялостен университетски курс, разчетен за един семестър от 15 учебни седмици. Същевременно тематично оформените пет раздела, както и всяка от 16-те теми, могат да бъдат използвани за подготовка на отделни лекционни курсове в различни области на социалните науки. Заедно с обобщаващите въпроси и практическите задачи, предложени в края на всяка тема, сборникът предоставя възможност и за самостоятелна работа на студенти, подготвяне на курсови работи и антикорупционни проекти.